

Spolufinancovaný
Európskou úniou

Podpora AKTÍVNEHO a zodpovedného občianstva v školách

Toolkit

I. Metodika pre učiteľov

MODUL 0 Základné princípy
Informácie, fakty, pravda a objektivita

Súkromna základna
škola
Felix

WSB University

Podpora Európskej komisie pre produkciu tejto publikácie nepredstavuje súhlas s obsahom, ktorý odráža iba názory autorov, a Komisia nenesie zodpovednosť za akékoľvek použitie informácií v nej obsiahnutých.

Táto metodika bola vytvorená v rámci projektu ACTIVE financovaného z programu Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

I. Metodika pre učiteľov

Organizácia zodpovedná za spracovanie materiálu: Zodpovedná spoločnosť, z .s.
Vytvorené v spolupráci s partnermi projektu

Táto práca podlieha licencií [Creative Commons Attribution- ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) .

Autorstvo : Zodpovedná spoločnosť, zs
autori: Mareš, Matej a spol.

Preložené a editované z anglického originálu

Verzia 1.1
máj 2023

Obsah

Obsah	2
Prehľad modulov a aktivít	3
MODUL 0: Základné princípy – informácie, fakty, pravda a objektivita	4
1.1. Informácie ako dôkaz	4
1.1.1. Prečo dôkazy	6
1.2. Pochopte údaje, fakty a objektivitu	7
1.2.1. Dôležité definície a pojmy týkajúce sa dát a informácií	7
1.3. Definícia problému a ako riešiť zlé problémy	12

Prehľad modulov a aktivít

 ACTIVE Toolkit

Toolkit

Struktura a cieľ metodiky
Jak s metodikou pracovať

Moduly & Aktivity

MODUL 0

Základní princípy
informace, fakta, pravda a objektivita

MODUL 1

Vyhľadání spolehlivých zdrojů informací a
přístup k informacím na internetu

Aktivita 1

První zorientování, jak přistoupit k
informacím na internetu
(ověřování faktů)

MODUL 2

Hodnoty, normy a předsudky

Aktivita 2

Hodnoty a předsudky

MODUL 3

Výzkumná fáze – design výzkumu, metody a
shromažďování důkazů

Aktivita 3

Navrhni a realizuj vlastní výzkum

MODUL 4

Dejte informacím smysl

Aktivita 4

Porozumění a formulace záměrů

MODUL 0: Základné princípy – informácie, fakty, pravda a objektivita

"INFORMÁCIE NIE JE REALITA ANI ZNALOSŤ"

Štruktúra modulu:

Pokryté témy:

- Všeobecné chápanie pojmu pravda
- Dáta, fakty a objektivita
- Fake news, dezinformácie a misinformácie
- Informácie a dáta ako dôkaz
- Definícia problému a výber témy

Hlavné témy modulu:

V tomto module preskúmame nasledujúce témy:

Ako chápať objektivitu a pojem pravdy?

Čo sú fake news, dezinformácie a misinformácie?

Ako rozumieť faktom, definíciám a jazyku všeobecne?

Ako môžeme definovať informácie?

Ako definovať problém a prečo to nie je také jednoduché, ako by sa mohlo zdať?

Ako vybrať vhodný problém/téma pre implementáciu Toolkitu?

1.1. Informácie ako dôkaz

Informácie boli pre človeka v celej histórii vždy zásadné a na začiatku tohto modulu môžeme začať citáciou od renomovaného historika Yuvala Noaha Harariho:

„To posledné, čo učiteľ musí svojim žiakom dať, je viac informácií. Už ich majú moc. Namiesto toho ľudia potrebujú schopnosť porozumieť informáciám, rozlišovať medzi tým, čo je dôležité a čo nedôležité, a predovšetkým skombinovať mnoho informácií do celkového obrazu sveta.“¹

Áno, najprv **potrebujeme mať spoľahlivé informácie, aby sme mohli robiť relevantné a zodpovedné rozhodnutia**. Musíme však mať na pamäti, že zber dát a zhromažďovanie informácií nie je samo o sebe prostriedkom. A tiež by sme mali mať na pamäti, že rozhodnutie v tomto zložitom svete nie je možné prijímať čisto na základe dôkazov, aj keď hovoríme o rozhodnutiach založených na dôkazoch (viac v Module 4). Zber a zhromažďovanie informácií je teda dôležité, ale iba ako prvý krok.

---

¹ Yuval Noah Harari: [21 lekcíí 21. storočia, čo sa deti potrebujú naučiť, aby uspeli v roku 2050](#) (sprístupnené v apríli 2022)

Spolufinancovaný
Európskou úniou

I. Metodika pre učiteľov

1.1.1. Prečo dôkaz y

Nastavenie mysle, že **informácie, ktoré zhromažďujeme, by mali byť považované za dôkaz**, nám pomôže sústrediť sa na kvalitu a relevanciu informácií nielen počas procesu zhromažďovania informácií, ale aj pri posudzovaní zmysluplnosti informácií, formulovaní záverov a vo fáze reflexie a hodnotenia.

Informácie, ktoré hľadáme, **by mali byť presvedčivé a podložené dôkazy**. Cieľom by malo byť **ísť nad rámec overovania faktov** a nájsť presné, spoľahlivé a relevantné informácie vhodné pre náš problém/účel.

Čo je to informácia

Existuje mnoho definícií pojmu informácie. Ale mnohé z nich nepovažujeme za vhodné, ako sú analytické, subjektívne alebo objektívne informácie alebo že informácie sú znalosti.

- x **Znalosti** vyžadujú učenie a také sú širšie ako informácie. Znalosti sú teoretické a/alebo praktické porozumenie predmetu s možnosťou využitia na konkrétny účel (odpovedá na „Ako“). Ako také sú znalosti založené na interpretovaných a spracovaných informáciách a/alebo skúsenostiach získaných učením (viac vid' nižšie kapitola o zmysle informácií).
- x Vzhľadom na to, že informácie v zmysle, ktorý je najpoužívanejší (pozri nižšie), je iba reprezentáciou reality (sprostredkovanie svedectva o realite) a **nie realitou samotnou**, boli by sme preto opatrní hovoriť o „objektívnych“ informáciách.

Na naše účely navrhujeme dva možné spôsoby, ako by mal byť pojem **Informácie** chápaný a používaný:

- a. **Informácie ako spracované dáta** – informácie ako spracované, usporiadané a štruktúrované dáta. Teda niečo, čo je (alebo môže byť) pochopené racionálnym skúmaním, intelektom a myslením. Dôležité je, že takéto informácie je možné formulovať v jazyku (alebo v matematike/algoritmoch ako špecifickom type jazyka). V tomto zmysle je informácia reprezentáciou reality založenou na zisteniach a interpretáciách a nie realitou samotnou.
- b. **Informácie spätá s realitou** – informácie ako základná (organizačná) zložka reality (alebo aspoň živých organizmov). Môžeme napríklad poukázať na informácie zdedené v DNA alebo svalovej pamäti (pri opakovanom pohybe/športe). Treba si uvedomiť, že my ako živý organizmus obsahujeme oveľa viac informácií ako tých, ktoré „máme“ v mozgu, a že sa dedia (geneticky) a tiež získavajú počas nášho života, a sú teda ovplyvnené tým, čo robíme, jeme a podobne .

Pretože nás zaujíma zhromažďovanie informácií a ich pochopenie, budeme používať termín informácie v zmysle ad. vyššie ako spracovávané údaje. Budeme sa ale venovať aj téme dôležitosti našich skúseností a emócií, pretože my ľudia nie sme len racionálne stroje na spracovanie údajov.

1.2. Pochopte dáta, fakty a objektivitu

1.2.1. Dôležité definície a pojmy týkajúce sa dát a informácií

Slovníky Oxford Dictionaries vyhlásili slovo „**post-truth**“ („post pravdivý“) za svoje medzinárodné slovo roku 2016 a definovali ho ako „*súvisiace alebo označujúce okolnosti, v ktorých objektívne fakty majú menší vplyv na utváranie verejnej mienky ako apely na emócie a osobné presvedčenie*“.

„**Post-pravdivosť**“ predstavuje **hrozbu pre liberálnu demokraciu** tým, že vytvára priestor pre manipuláciu verejnej mienky a rozhodovania. Šírenie dezinformácií, misinformácií a konšpiračných teórií je v súčasnom prostredí úzko späté s **internetom ako jedným z hlavných distribučných kanálov** na zdieľanie a šírenie informácií. Nielen že ktokoľvek môže „produkovať“ a šíriť informácie širokej verejnosti, ale aj vďaka algoritmom sociálnych sietí, ktoré preferujú a tým urýchľujú šírenie dezinformácie a misinformácie. V tomto prostredí nečelíme potom len „informačné vojne“, ale

„kognitívne vojne ²“, kde sú naše (ľudské) kognitívne predispozície využívané a zneužívané pre napĺňanie cieľov niekoho iného.

Definice a význam používaných pojmov

Pochopení toho, co je to definice a k jakým účelům definice slouží, je zásadním pro pochopení jak používáme jazyk, jak pracujeme s informacemi a jak uplatňujeme znalosti.

Obecně se definice chápe jako (z: dictionary.cambridge.org):

- prohlášení, které vysvětluje význam slova nebo fráze,
- popis vlastností a omezení něčeho,

Je definován jako (z www.lexico.com):

- údaj o přesném významu slova, zejména ve slovníku.

Termín pochází z latiny: *definitio* znamená omezující, vymezující, definice, vysvětlení nebo hranice či limity.

V tomto smyslu je nutné poukázat právě na to, že „definice“ je koncept pro stanovení hranice (limitů) pro účely „komunikace“. Definice používáme jako základ pro komunikaci, abychom byli schopni komunikovat a rozumět si navzájem, tak aby když někdo něco říká, druhý porozuměl zamýšlenému významu (se všemi konotacemi). Některé definice (chápání pojmov) jsou založeny na běžném používání termínu a některé na vědeckých poznatcích. Základem všech definic je ale společná shoda mezi uživateli (při neshodě je pak komunikace právě o nastavení hranic – vymezení pojmov).

PŘÍKLAD Příklad, který ukazuje, že definice, která by byla totožná s realitou, není možná, a proto tvrdíme, že jde o pojem (to znamená, že slova nemají přesný význam, ale kontextový). Zkuste přijít s přesnou definicí něčeho tak jednoduchého, jako je „židle“ nebo „stůl“. To prostě není možné. Jak jsme tedy mohli přijít s přesnými definicemi něčeho složitějšího nebo hlubokého, jako je společnost, kultura, pravda, vědomí...?

Proč je toto důležité? Někdy lidé zapomínají na to, že definice je „jen“ koncept a ne realita samotná a toto vede k vzájemnému nedorozumění nebo mylnému pochopení toho, co druhý říká nebo přímo k desinterpretaci toho, co druhý říká. Nezaměňujte tedy definici s realitou.

Poznámka: To je důvod, proč Ludwig Wittgenstein ve svém Logicko-filosofickém traktátu dochází k závěru: "O čem se nedá mluvit, o tom je třeba mlčet." Protože pochopil limity a nepřesnosti jazyka, a proto později přichází s „jazykovými hrami“, na kterých ukazuje kontextualitu jazyka (dílo Modrá a hnědá kniha).

SHRNUTÍ: Neberte význam slova a použité termíny jako samozřejmost. Zprv proto, že nejsou (jsou kontextové) a zadruhé ten, kdo tento termín použije, může mít na mysli jiný význam, než jak pojmu rozumíme my. Proto abyste pochopili skutečný význam slov mluvčího a nepromítali do nich své představy a interpretace, je třeba rozumět jak používaným pojmov rozumí on(a). A uvědomme si také limity jazyka samotného to, že slova nereprezentují realitu jako takovou, ale pouze ni realitu poukazují.

²Termín používaný NATO: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/05/20/countering-cognitive-warfare-awareness-and-resilience/index.html>

I. Metodika pre učiteľov

Pri definíciách pojmov môžeme tak vždy nájsť rôzne koncepty a prístupy. Aby sme si navzájom rozumeli a konceptualizovali kľúčové termíny pre nasledujúce využitie, navrhujeme základné pojmy kľúčové pre naše aktivity vymedziť nasledujúcim spôsobom:

Najprv treba poukázať na **dve hlavné rozlišovacie línie** :

- prvá otázka premyslenosti, účelu a zámeru;
- druhá otázka fakticity (nepravdivá a pravdivá).

Misinformácia vs. dezinformácia

Misinformácia³: nepravdivé informácie, ktoré sa šíria (alebo prijímajú), bez ohľadu na to, či ide o zámer uviesť do omylu.⁴

Dezinformácia: zámerne zavádzajúce alebo neobjektívne informácie; zmanipulovaný naratív alebo fakty; propaganda.⁵

Rozdiel je teda v zámere. Ale pretože dezinformácie môžu byť riadené predsudkami a účelnosť alebo zámer môže byť trochu zákerná otázka. **Na dezinformáciách je dôležité, že sa nemusia týkať len informácií, ale aj naratívov či propagandy, ktorá problém rámuje zámerným (zamýšľaným) smerom.**

Neexistuje konsenzus, ako definovať pojem **fake news**, a to aj preto, že význam sa postupom času vyvíjal. Predtým sa používal na opis satirického (vymysleného) obsahu, ktorý nemal informovať, a tak to vlastne vôbec neboli správy. V súčasnej dobe môžeme poukázať na dve rôzne použitia termínu:

Fake news brané doslovne : doslovné „fake news“ ako zámerne vymyslené nepravdivé informácie. Dalo by sa povedať vymyslená lož.

Fake news ako všeobecný termín : všeobecne nepravdivé a/alebo zavádzajúce informácie.

Vzhľadom na to, že „**fake news**“ nie sú väčšinou celkom falošné a vymyslené lož a „**skutočné správy**“ nie sú vždy bezchybné,⁶ nie je ľahké medzi nimi stanoviť presnú hranicu⁷. Tým sa dostávame k otázke: Čo je **skutočnosť**, čo je **nepravda** a **pravda**? Navrhujeme nasledujúcu definíciu pojmu fakt av príkladoch nižšie vysvetľujeme prečo:

Fakt ako dané : fakt ako skutočnosť reprezentujúca alebo popisujúca udalosti alebo vlastnosti niečoho, čo existuje alebo existovalo. **Fakt ako základné údaje (dáta)** zhromaždené o udalostiach alebo vlastnostiach predchádzajúcich interpretácii*.

* **DÔLEŽITÉ** Nieкто by mohol namietnuť, že v skutočnosti nikto nemôže dodať dáta bez interpretácie, pretože na získanie faktov musíme zvoliť a použiť konkrétnu metódu. A my by sme súhlasili. Majte teda

³Pozn.: Z anglického „misinformation“. V slovenčine sa síce neuplatňuje, ale napriek tomu je prínosné si rozdiel medzi misinformáciou a dezinformáciou uvedomiť.

⁴Z: www.dictionary.com

⁵Z: www.dictionary.com

⁶Potthast, M., Kiesel, J., Reinartz, K., Bevendorff, J., & Stein, B. (2017). Štylometrické vyšetovanie hyperpartisan a fake news. z <https://arxiv.org/pdf/1702.05638.pdf> (pozri na strane 4)

⁷ Ako môžeme vidieť napríklad na stránkach pre kontrolu faktov ako je Snopes, ktoré na rozlíšenie „pravdivých“ a „nepravdivých“ tvrdení skôr používajú merítko (viď tiež nižšie pod praktickou časťou).

I. Metodika pre učiteľov

na pamäti, že **dáta (fakty) bolo nutné získať nejakým spôsobom (metódou) a také sú iba reprezentáciou reality**. Preto **nemožno povedať, že fakt = pravda(skutočnosť)**.

PRÍKLAD Ak napríklad meriam sám seba, niekto by vyhlásil, že „*mám 175 cm v skutočnosti, ...je to pravda/skutočnosť*“. Aj keď som sa pri meraní sebeviac snažil, stále sa môžeme pýtať: Naozaj meriam 175 cm? Ako presný merač/zariadenie som použil? Meral som sa ráno alebo popoludní? Je to presne 175 cm alebo by to malo byť 175,4 cm? Vidíme teda, že aj pri nejakej celkom jednoduchej a priamo merateľnej úlohe to, čo je „pravda“ a čo skutočnosť, nie je ľahké určiť. A vieme si predstaviť, že pri komplexných problémoch týkajúcich sa spoločenských tém je to ešte oveľa zložitejšie. Preto navrhujeme chápať fakty ako dáta získané pomocou špecifického prístupu (metódy).

ZHRNUTIE Je lepšie **chápať fakty ako dáta ako pravdu, samotnú realitu**. Týmto spôsobom môžeme analyzovať a posudzovať vlastnosti faktov (dát), ich validitu a relevanciu podľa spôsobu získania faktu (použitá metóda) a relevanciu pre problematiku, ktorou sa zaoberáme. Ak vezmeme do úvahy naše znalosti o dezinformáciách, misinformáciách a fake news, mali by sme sa tiež pozrieť **ako (použitá metóda), prečo (účel, zámer), kým (pravdepodobné skreslenie) fakty získala a sú prezentované a na aké účely**. Neskôr pridáme aj dimenziu dôsledkov (dopadov).

Čo je teda pravda? Oxfordský slovník v jednej z definícií hovorí, že pravdivé alebo pravda je „to, čo je v súlade s faktami alebo skutočnosťou“. Ako sme si ale vyššie ukázali, fakty nie sú skutočnosťou samotnou, a takú definíciu pravdy by sme označili za značne zavádzajúce, pretože sa tým maskuje, že „fakty“ len poukazujú na skutočnosť, ale nie sú skutočnosťou samotnou. A je tak potrebné veľmi váhať nad použitím pojmu fakty v spojitosti s použitím termínu „pravda“. Samozrejme stále je a bude nazývané „pravdivé“ niečo, čo zodpovedá a korešponduje s realitou, je ale dôležité si uvedomiť, že fakty vždy len viac či menej vierohodne (a vždy len v obmedzenej miere) korešpondujú s realitou samotnou. Fakty tak nemožno zamieňať s realitou samotnou a ich „pravdivosť“ má tak vždy z podstaty danej metódou zberu a prezentovaním dát svoje limity. V tomto zmysle je vhodné rozlišovať medzi:

Pravdivé a pravda : Pravda je jednoducho to, čo je realita samotná. Môžeme tomu hovoriť **Pravda** .

A termín **pravda** ponechať pre fakty zodpovedajúce tejto realite.

(ZHRNUTIE) Ak uznáme, že pravda je to, čo je realita samotná nie to, ako ju interpretujeme a popisujeme prostredníctvom zhromaždených dát (fakt). Vede nás to nutne k pochopeniu, že **nikto nemôže mať ani vlastniť pravdu**, ako sa bežne hovorí: „*Mám pravdu*“. Také porozumením je základným predpokladom pre **otvorenú komunikáciu a pochopenie odlišných uhlov pohľadu** (pozn.: pochopenie neznamená súhlas). Otvorená komunikácia, ktorá umožňuje konfrontovať a diskutovať váhu predložených dôkazov, nie sa prísť o to, kto „má pravdu“. S takou komunikáciou je spojená aj **zdravá skepsa** (pozri nižšie). Len takto je možné **podporiť hľadanie a skúmanie** s cieľom čo najlepšie realite porozumieť. V protiklade so zámenou fakt za Pravdu ako takú a de facto tak ukončením akejkoľvek diskusie – **pravda je len jedna a ťažko sa o nej diskutuje, na rozdiel od faktov, ako základných dôkazov, ktoré je možné ďalej podrobiť prehodnoteniu, preskúmaniu a podobne**. Opakom otvorenej komunikácie založenej na dôkazoch je potom **dogma** , ako jediná možná pravda, ktoré nie je ďalej možné skúmať. Preto je dôležité rozlišovať medzi neuchopiteľnou realitou (Pravdou ako takou) a jej popisom prostredníctvom faktov, ktoré o nej získavame (bližšie pozri Modul 3, ktorý sa zameriava na získavanie dát prostredníctvom vlastného výskumu).

I. Metodika pre učiteľov

Čo je teda objektivita a môžeme získať objektívne fakty? Je ťažké nazvať niečo 100% objektívnym, pokiaľ chápeme, že zhromažďovanie faktov je neodmysliteľne spojené so zámerom a metódou, ktorá stojí za získaním týchto faktov (dát). A aj tie najjednoduchšie pozorovania sú niečím ovplyvnené, a tak ako metódou pozorovania a spôsobom zberu dát tak už samotným zámerom, ktorý ovplyvňuje účel a zameranie pozorovania (na čo a ako sa pozeráme – niečo robíme, pretože sme chceli, alebo sa nachádzame v situácii, kedy to robíme kvôli niečomu.

Ako tiež ukazujeme pri **kognitívnych skresleniach** (pozri Modul 1). Takéto skreslenie môžeme obmedziť, ale je takmer nemožné ich obmedziť absolútne. Stále sme a budeme k problému pristupovať z určitého uhla pohľadu, s určitými predchádzajúcimi skúsenosťami a s určitým cieľom.

PRÍKLAD Objektivitu by sme mohli chápať prirovnaním k obrazu v objektíve fotoaparátu. Aj keď sa nejedná o falošný alebo vymyslený obraz reality (objektív mieri na skutočné predmety), napriek tomu môžeme určiť, akú expozíciu a čas fotograf použil (metóda), aký fotoaparát a objektív použil (vybavenie/nástroje) s akými zámermi a účelmi fotiť. Vidíme teda, že aj keď bola fotografia niekde „objektívne“ zhotovená, je to len reprezentácia reality a nie realita alebo pravda samotná.

PRÍKLAD Čo je „objektívne“ a čo je „subjektívne“, môže byť mäťúce a často nepochopiteľné. Ak John povie: „Nenávidím to...“ alebo „páči sa mi ten politik,“ je to objektívne alebo subjektívne? Mali by sme sa opýtať, čo presne. Áno, to je Johnov subjektívny pocit alebo názor. Ale mohli by sme povedať, že objektívne (pokiaľ to John skutočne vyjadril) John dáva najavo, že to neznáša... alebo že má tohto politika rád. V tomto zmysle sa subjektívne pocity/názory stávajú objektívnymi a súčasťou reality. **Dávajte si teda pozor, aby ste také subjektívne výroky nepovažovali ako irelevantné**, pretože sú veľmi relevantné a „objektívne“ (skutočnou) súčasťou reality a ako také realitu ovplyvňujú (napr. sociológia by nám mohla ukázať, ako sa takéto postoje v spoločnosti skúmajú).

Čo sa týka pojmu **objektívne**, navrhujeme ho používať v dvoch nasledujúcich významoch:

- **(Naša perspektíva) V zmysle transparentnosti.** Takže v prípade vytvorenia fotografa (pozri príklad vyššie) by sme za „objektívne“ považovali, že fotograf by s fotografiou transparentne poskytol informáciu, kde, kedy, za akých okolností a s akými úmyslami bola fotografia urobená. Vo všeobecnosti ide teda o transparentnosť týkajúcu sa predložených dôkazov a je úzko spojené s prístupom uplatňovaným vo vede (požiadavka na transparentnosť použitých postupov a možnosť overenia).
- **(perspektíva novinárov) Predstavte problém z viacerých uhlov pohľadu** a predložte všetky strany sporu. Takto pracujú novinári. Snažia sa ukázať perspektívu všetkých relevantných aktérov. Jedným z problémov je, že nikdy môžete pokryť všetky názory/argumenty, ale napriek tomu je to **dobrý spôsob, ako objektivizovať komplikované témy**. Druhým problémom (alebo rizikom) je, že snaha zabezpečiť objektivitu týmto prístupom vedie často k porovnávaniu neporovnateľných pozícií (argumentov). Dôvodom je to, že ako sa novinári snažia zostať objektívne tým, že dávajú priestor všetkým stranám rovnakým spôsobom, zabúda kriticky zhodnotiť argumenty a dôkazy jednotlivých strán. Výsledkom je, že jedna zo strán môže (a často to robí) ťažiť z lepšej rétoriky, ktorá je založená na populizme/fake-

I. Metodika pre učiteľov

news/dezinformáciách atď⁸. (to je predovšetkým problém reportérov, pretože investigatívni novinári by mali ísť nad rámec vyjadrených argumentov zúčastnených aktérov). V Module 2 preto vyzdvihujeme dôležitosť porozumenia všetkým zapojeným aktérom, ale tiež vyzdvihujeme nutnosť vyhodnotenia dôkazov.

(ZHRNUTIE) Toto chápanie pravdivosti a objektivity (pozri vyššie) nie je o tom, že všetko je relatívne. Ide ale o to uznať, že sme to my, kto zhromažďuje (generuje) fakty pomocou špecifických metód a za použitia špecifických nástrojov a pri tom sledujeme konkrétny účel alebo zámer (vedome alebo nie). Ani vo vede už neplatí to, čo bolo skutočnosťou a považované za pravdivé pred 50 alebo 100 rokmi. Ale aj napriek tomu, že objektivita je sporným konceptom, stále môžeme a dokážeme rozlišovať medzi faktami a vymyslenými (falošnými) informáciami. Namiesto dohadovania sa, čo je a čo nie je objektívne, navrhujeme sústrediť sa na kvalitu dát a informácií a posudzovať ich validitu a relevanciu (pozri nižšie). A okrem vyhlásenia niečoho ako pravdivého alebo definitívneho faktu/pravdivého, odporúčame použiť vety ako: Podľa nášho najlepšieho súčasného poznania. A napriek tomu, ako sme ukázali, že používanie výrazov ako „objektívne“ alebo „pravda“ je pomerne problematické, nebojte sa ich používať (ako sme na to zvyknutí a nevieme ich z nášho jazyka vymazať), ale majte na pamäti, aby ste ich nezamenili za nespochybniteľnú „objektivitu“ a definitívnu „pravdu“. Pokiaľ pracujeme s dátami a informáciami, majte na pamäti, že sú to len interpretácia a konceptualizácia reality, nie realita samotná.

1.3. Definícia problému a ako riešiť zlé problémy

Ako definovať problém a prečo to nie je také jednoduché, ako by sa mohlo zdať?

Ako vybrať vhodný problém/téma na použitie Toolkitu?

Problém predstavuje „situáciu, osobu alebo vec, ktorá vyžaduje pozornosť a treba sa nimi zaoberať alebo ich riešiť“⁹.

Obvykle začíname riešením „problému“ bez toho, aby sme si vlastne uvedomovali, že za definíciou problému sú už nejaké predpoklady a vnímanie situácie. Vzhľadom na to, že si v mnohých prípadoch neuvedomujeme, ako bol problém definovaný a aké predpoklady boli zahrnuté, môžeme sa často pokúsiť vyriešiť „zlý“ problém. Zlý v tom zmysle, že jeho vyriešením by sme v skutočnosti nedosiahli svoje ciele.

PRÍKLAD Príkladom môže byť investovanie nášho úsilia do výskumu, ktorý sa zameriava na irelevantné aspekty skúmanej témy (viac pozri Modul 3).

ZHRNUTIE Pred definovaním „problému“ by sme mali najprv preskúmať problém a porozumieť tomu, čo je (alebo možno) môže byť dôležité (viac podrobností pozri Modul 2 a 3).

⁸ Dobrým príkladom, kde boli skutočne profesionálne vyrobené a plne využívané, je priemysel tabaku a ropy s ich popieraním spojenia medzi fajčením a rakovinou a ľudským podielom na zmene klímy. To je veľmi dobre zdokumentované výskumom a investigatívnym novinárom (pozri napríklad BBC podcast dobre pokrývajúci túto tému: [How They Make Us Doubt Everything](#)).

⁹ [cambridgeský slovník](#)

Spolufinancovaný
Európskou úniou

I. Metodika pre učiteľov